

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

ONS HOLLANDSCH.

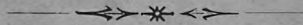
Een woord van Protest

AAN DE HEEREN

VAN DEN BOSCH, Prof. LOGEMAN,
Prof. SIJMONS en Dr. KOLLEWIJN.

DOOR

FERDINAND KEIZER.

ROTTERDAM,
NIJGH & VAN DITMAR,
1894.

288315

ONS HOLLANDSCH.

Een woord van Protest

AAN DE HEEREN

VAN DEN BOSCH, Prof. LOGEMAN,
Prof. SIJMONS en Dr. KOLLEWIJN.

DOOR

FERDINAND KEIZER.

ROTTERDAM,
NIJGH & VAN DITMAR,
1894.

VOORREDE.

Het betoog dat hierachter volgt, kwam in hoofdzaak voor in wekelijksche artikelen in het Rotterdamsch „Zondagsblad”. De wensch om de quaestie in deze opstellen behandeld, aan een grooter kring van lezers ter overdenking te geven, deed mij besluiten ze, tot één geheel vereenigd, ter afzonderlijke uitgave aan te bieden. Ik bracht er die veranderingen in, welke het aaneen voegen en het nog eens overlezen noodzakelijk maakten.

Wat mij tot dit openbaar optreden bewoog? — Liefde tot onze taal.

Ik hoop dan ook hier en daar in het land een lezer te ontmoeten, die het de moeite waard acht mijn denkbeelden te toetsen aan die van anderen. Uit de schuring van verschillende meeningen wordt langzamerhand de waarheid geboren.

Die schuring wenschte ik te bevorderen.

Lezer, houdt ge veel van boeken met tallooze sterretjes? Ge weet wel, van die teekentjes, die cijfertjes, welke telkens naar een of andere opmerking beneden aan de bladzijde verwijzen?

Is het een mooi boek, een boeiende verhandeling, dan leiden die hatelijke teekens zoo uw aandacht af!

Staat er in het boek een pleidooi voor de een of andere zaak en die sterretjes verwijzen u telkens naar den een of ander, die het volgens zijn geschriften volkomen eens is met den pleidooischrijver, dan zijn die teekentjes nog minder te verduwen. Eerstens, omdat zij in al hun bescheidenheid toch zoo duidelijk vertellen hoe geleerd en belezen de sterretjes-zetter is. Tweedens, omdat al die sterretjes toch niet te contrôleeren zijn; het papier is zoo geduldig en een sterretje zoo makkelijk geteekend. Ten derde: het lijkt zoo of men zijn zaak alleen niet aan kan, maar overal versterking is moeten gaan halen.

Op gevaar af, lezer, van door u voor oppervlakkig, kinderachtig, kleingeestig uitgemaakt te worden, moet ik u toch bekennen, dat het de vele, talloos vele verwijzingsteekens in VAN DEN BOSCH' *Pleidooi voor de Moedertaal* waren, die mij een heelen tijd lang weerhouden hebben, naar dit pleidooi te luisteren.

Toen echter professor LOGEMAN in de jongste *Gids* aan dit geschrift een geheele ontboezeming wijdde, toen heb ik mij over mijn sterretjes-vrees heengezet, want Ꞣat op een professor een dusdanigen indruk maakte, dat zijn gevoel zich

zoo hoog en zoo lang lucht moest geven, dat mocht ook aan mij niet onbekend voorbij gaan.

Ik heb dus gelezen, pleidooi en sterretjes, overzicht en zelf-correctie, naschrift en aanhangsel, syllabus en addendum.

En nu dat ik aan het einde van mijn lectuur gekomen ben, voel ik mij eigenlijk een beetje dankbaar tegenover mijn sterren-angst, want slecht nieuws komt altijd tijdig genoeg, en ik ben in dit pleidooi zulke verschrikkelijke dingen te weten gekomen, dat ik met weemoed den tijd herdenk, dat ik nog leefde in zalige onwetendheid.

VAN DEN BOSCH, die het weet, want hij is leeraar in Zierikzee, roept uit: „Ons geheele Moedertaal-onderwijs is verkankerd... *Wij vervreëmden* (de smartelijk cursieve en de welsprekend dikke letters en toontekens zijn van den pleidooi-schrijver) *den knaap van zijn Moedertaal*. De doorgaande strekking van al ons gedogmatiseer en gedecreteer en geredeneer is: de zestien jaren Nederlandsch te midden van zijn huisgenooten, zijn stadgenooten, zijn volk *in hem te niet te doen.*”

En professor SIMONS, die tot getuige geroepen wordt, niet eens met een sterretje, decreteert: „Onze gymnasiasten moeten naast en behalve vijf vreemde talen, twee doode en drie levende, nog een zesde leeren, die vreemd en dood is tegelijk: d. i. de Nederlandsche schrijftaal.”

En Dr. F. BUITENRUST HELTEMA in het aanhangsel opgeroepen, zucht: „Onze algemeene spreektaal is nog niet wat ze worden kan. En geen wonder. Men heeft zich zoowat *vier honderd jaar lang* bezig gehouden met een uitheemsch, onnationaal model na te maken... Onze spreektaal liet men aan zijn lot over.”

Lezer, welk een toestand! Wanneer ge u dan nog

herinnert, dat Dr. KOLLEWIJN indertijd schreef dat zelfs professoren op reis ongelukkig zijn zonder DE VRIES en TE WINKEL en allerlei listige middeltjes bedenken om *n*'s te verdonkeremanen, dan lezer, herhaal ik: wat een toestand! De jongen weet niet meer wat Hollandsch is. Hollandsche boeken maken den indruk van vreemde boeken. Wij kunnen niet meer schrijven en sedert vier honderd lange jaren lieten wij het spreken ook zoo maar aan zijn lot over. Wat het dan wel is dat ding, dat geschreven een vreemde taal en gesproken al zoo vele jaren verwaarloosd is?

Het spreekt van zelf dat de heer VAN DEN BOSCH niet al zijn en andrer uitspraken zoo maar onbewezen de wereld inzendt. Meer dan zeventig bladzijden is zijn brochure lang. Laat mij eens even nagaan wat er al zoo in verteld wordt.

Eerst eene alleronverkwikkelijkste inleiding, waarin de schrijver betoogt dat de taal door onderwijzers en examinatoren verknoeid wordt. Alleronverkwikkelijkst, omdat de wijze waarop de heer VAN DEN BOSCH polemiëk voert, hier en daar geen rekening houdt met letterkundige manieren, maar in eene heftigheid ontaardt, die natuurlijk haar oorsprong neemt in edele verontwaardiging — doch niet op haar plaats is in een kalm betoog. Lieve hemel, het moge waar zijn dat onderwijzers hun tijd verknoeien met spitsvondigheden en haarkloverijen — de brave menschen zijn er nog geen misdadigers door geworden. Hun grootste ondeugd in dezen is kortzichtigheid en dit gebrek geneest men niet met pakken slaag. Er bestaat heden ten dage een wijze van redeneeren, die haar grootste kracht zoekt in het schrijven van grofheden en hatelijkheden. En overtuigen is niet hetzelfde als boksen.

Doch hiermee genoeg over de inleiding. De quaestie hoe wij het Hollandsch voortaan te beschouwen hebben, raakt

hooger belangen dan schoolmeestersstudie die zichzelf veroordeelt.

De heer VAN DEN BOSCH wil gaan bewijzen, dat wij slechts een doode Hollandsche taal schrijven, terwijl er eene levende is die wij amper kennen.

Hoe bewijst hij dat?

Eerstens door zichzelf te antwoorden op de vraag: wat is moedertaal? Een geleerde, een leeraar stelt zichzelf nooit een vraag om het antwoord schuldig te blijven. „Iemands moedertaal is eigenlijk de taal van zijn moeder.”

Dit antwoord is niet van mij, maar van den heer VAN DEN BOSCH. Ik weet niet of deze heer wel eens heeft hooren spreken van een grappige scène uit een grappige Parijische revue. Een conférencier treedt op en vertelt, dat men de liedjes verdeelt in oude en nieuwe. De nieuwe zijn die, welke niet oud zijn, en de oude die, welke niet nieuw zijn.

Deze zoo ware redeneering is juist dezelfde als die van den heer VAN DEN BOSCH. Moedertaal is geen vadertaal, want het woord komt van moeder.

Na deze zoo vernuftige ontdekking weet de pleidooischrijver verder te vertellen, te ontdekken: alle dialect is moedertaal. Die dialecten samen vormen de moedertaal. De algemeene beschaafde spreektaal is de moedertaal bij uitnemendheid. — Boven de laatste *d* staat een eentje. Dat eentje verwijst naar een noot. Vier anderen, waaronder BEETS en een Duitscher, geven den spreker gelijk. Als mijn persoon meê geldt, dan mag in de volgende uitgave mijn naam ook in de sterretjes vermeld staan. Wie zou toch kunnen betwisten dat iemand het dialect van zijn moeder leert. Moederlooze wichtjes tellen natuurlijk niet mee. Ze hebben het recht van vadertaal, tantestaal, meidetaal, minne-

taal te spreken. En men kan de grens nog verder trekken. Alle eendjes, duifjes, kippetjes, hondjes hebben eene moeder, eene moeder die zich uit in voor hen verstaanbare klanken: zij dus ook hebben eene moedertaal.

Wij zijn nu al zoo ver gekomen dat wij weten wat eene moedertaal is, nog niet wat de ontdekker onder Hollandsch, Nederlandsch verstaat.

De moedertaal komt van onze moeder, bijgevolg: „Bij de conservatieve *vrouw* in haar afgesloten huiselijken kring is de zuivere nationale overlevering van de voorgeslachten.” Een noot met gelijkgevers. Nu durf ik om die noot niet lachen, want in die noot staat BEETS alweer en zelfs een congres. Toen ik dat akelige sterretje nog niet gezien had, moest ik toch wel even lachen dat alle vrouwen hier tot een abstract wezen gemaakt werden: *de conservatieve vrouw*, de heilige bewaarplaats van de taal! Wie dus tegenwoordig zijn vrouw thuis laat, doet dat niet alleen uit liefde, maar ook om zijne taal heilig, maagdelijk, ongerept voor zijn kroost te doen blijven!

Maar verder met onzen Columbus!

Zoovele hoofden, zoovele zinnen; zoovele moeders, zoovele kinderen; zoovele monden, zoovele talen; ergo: „De beschaafde moedertaal is nergens in abstracte zuiverheid. Zij bestaat, behalve in de inbeelding van taalkundigen, nergens als abstractie. — Dialecten zijn alzoo noodzakelijk. (Zeer groote noot met vele namen.) — Het dialect heeft alzoo recht in het schrijven der beschaafden.” — Hoe komt het dan met deze zoo natuurlijke dingen, dat wij zoo gek schrijven, dat het Hollandsch voor de Hollanders een vreemde taal is geworden? Dat begon al lezer, tot uw en mijn troost, in de zestiende eeuw. Toen richtten de schrijvenden

het oog op het Latijn; HOOFT, HUYGENS en VONDEL schreven al hier en daar Hollandsch-Latijn. „Maar ook deze handhaven elk hun recht om geheel zich zelf te zijn, alle drie zijn ze door en door individueel. Dat recht handhaven ook vele kleineren. Al te zamen zijn ze te *oorspronkelijk*, te *frisch* en te *wààr*, om in uniformisme hunne natuur aan banden te kunnen leggen en het te onderdrukken, wat zij gevoelden, zóó en niet anders te moeten zeggen.” Ondanks de twee dikke noten, onder aan de bladzijde, lijkt het toch alsof de heer VAN DEN BOSCH hier een weinig de plank mislaat en twee dingen met elkander verwart. Want lezer, ge hebt natuurlijk al begrepen dat deze schrijver de leuze „vrijheid, blijheid” ook in het taalkundige wil toepassen, en ons willende overtuigen van de waarheid van zijn taalkundig geloof, vertelt hij dat de groote schrijvers der zeventiende eeuw datzelfde geloof reeds deelden. Doch wat VAN DEN BOSCH aanziet voor VONDEL-Hollandsch, HOOFT-Hollandsch, HUYGENS-Hollandsch, is in den grond der zaak slechts één Hollandsch. Het verschil in hun taal is een verschil in hun persoon. Dezelfde viool, bespeeld door verschillende meesters, laat verschillende geluiden hooren en toch was het hout hetzelfde en het aantal snaren hetzelfde. Doch geef die viool in handen van een die niet weet wat spelen is, en hij zal zeggen dat de snaren niet deugen, de vorm van het hout den klank niet sonoor weergeeft. En zoo is het met ons Hollandsch. Als de viool uit het beeld, kan het zingen en juichen, wanneer de hand die het gebruikt, maar vaardig is en het instrument in dienst is van een die waarlijk wat te zeggen heeft. Zoo was het vroeger, zoo is het nu. Aan wie ligt het toch eigenlijk: aan de taal, het materiaal, of aan hen, die dat materiaal niet vermogen te bewerken?

Doch ik dwaal af en roer eene quaestie aan, die ik eigenlijk pas later behandelen wilde.

Eerst dient de pleidooi-schrijver gevolgd te worden.

„Niet alleen dat onze taal langzamerhand als „verlatijnscht” werd, in de Renaissance waren de menschen zich gaan onderscheiden in geletterden en ongeletterden,” — eene indeeling, die wel wat zonderling luidt, die de verbeelding aan het werk zet door de vraag: hoe dat wel zoo plotseling is toegegaan? Want ten allen tijde zijn er ontwikkelden en onontwikkelden geweest, zelfs vóór de Renaissance, zelfs in de bijbelsche tijden met hunne armen van geest. Doch de heer VAN DEN BOSCH, die zijn taalmolen niet kan laten draaien zonder koren, en die eenmaal noodzakelijk aan het classificeeren moest gaan, ten einde uit den weg te kunnen met *zijn* spreek- en schrijftaal, moest wel een begin kunnen aanwijzen voor de onnatuur in ons Hollandsch. Daarom moet de Renaissance het ontgelden, want sedert dien tijd haalde men den neus op voor „het Hollandsch van het volk” en had men slechts op met een litteratuurtaal. Wel is weer vooruitgang te bespeuren. In den laatsten tijd brachten GEEL, BEETS, THIJM, HUET, MULTATULI, VAN EEDEN, VAN DEYSSSEL weer meer natuur in het schrijven. „Maar de groote massa is nog altijd in de woestijn.” Doch de zon is reeds aan het doorbreken, of met andere woorden, in den geest van deze woestijn: de Mozes of de Mozesjes, want VAN DEN BOSCH spreekt van velen, staan gereed om ons uit de woestijn in Kanaän te brengen, waar het Hollandsch verlost zal zijn van al de plagen, die het tot nu toe teisterden.

Hoe dat taalland er zoo wat uit zal zien?

„Onze spreektaal is de voortzetting van het Middel-

nederlandsch dat in Holland voorkomt in de XIVde en XVde eeuw, als het ware een levende stroom, honderde jaren voor 't oog der geleerden verborgen geweest, en nu voor den dag komende: dit is de eigenlijke Moedertaal: het negentiende-eeuwsche Hollandsch."

Waar dus een zoo levende stroom bestaat, uitlokkende tot het nemen van versterkende taalbaden, zou het dwaas zijn te blijven ademen in de verstikkende sferen van de doode boekentaal, de uitgemergelde schrijftaal. Doch KOLLEWIJN zegt en wilde dat zeggen ten behoeve van zijn spellingssysteem: „Het Nederlandsch is een levende taal, dus een taal, die onophoudelijk verandert. Ware de phonograaf een tiental eeuwen geleden uitgevonden en waren wij dientengevolge in staat gesteld, ons voorgeslacht te hooren spreken, een Nederlander uit de 19^e eeuw zou van het Hollandsch en het Vlaamsch der 14^e eeuw weinig begrijpen."

Deze twee uitspraken vergelijkende, gevoelen wij ons als de patiënt, wien door twee doktoren juist tegenstrijdige adviezen gegeven worden. De eene letterkundige dokter raadt ons aan te gaan baden in den stroom der spreektaal, als de levende, als de echte; de andere, om zijn stelsel ingang te doen vinden, zegt dat de taal onophoudelijk verandert en dat wij van het Hollandsch der 14^e eeuw, het gesprokene Hollandsch, weinig zouden begrijpen. Het verschil van een eeuw is niet zoo groot dan dat wij ons niet benauwd zouden voelen door die tegenstrijdigheid.

Doch aan VAN DEN BOSCH het meeste vertrouwen schenkende — in elk geval is zijne brochure eerwaardiger door het grootere quantum van genoteerde, doorwerkte boeken — en dus aannemende dat het spreek-Hollandsch het onvervalschte is, geheel buiten invloed van het Latijn,

hooren wij al spoedig, dat de dertienjarige jongen het Hollandsch instinctief spreekt. „**De grammatica is in hem.**” Eventjes zij hier een rustpunt gezet om mijne verwondering te kennen te geven, waarom de schrijver niet liever een meisje tot uitgangspunt gekozen heeft. Zij wordt toch later de conservatieve vrouw, de heilige taalbewaarder! — „Die jongen moet nog slechts veel hooren spreken, hooren lezen.” — Neen lezer, hier maakt de schrijver zich niet aan te groote inconsequentie schuldig. Het lezen van zeer natuurlijk geschreven boeken wordt bedoeld. — „Wat er van dialect in de Beschaafde Spreektaal van zijn streek is, **dat mag niet gebannen.**” (Alle vette letters, toontekens enz. voor rekening van het Pleidooi). „Daarop komt het aan, dat we hem van huisgenoot geen vrèmdeling maken.”

„Dat we slecht spreken, ligt daaraan dat wij in Boektaaldressuur en in boekenlezen van het natuurlijk idioom vervreemden: voortdurend zitten de vormen, de woorden en de uitdrukkingen van de een en de andere taal elkaar in den weg. **Niet onze spreektaal is slecht**, maar wij spreken haar onzeker, onzuiver en lomp.” — Weer eventjes een rustpunt. De levende stroom van zoeven lijkt dus wat modder meê te voeren, bezoedeld als hij is door dit verrotte wat er in is geworpen is: de boekentaal. Doch al minder en minder duidelijk wordt het mij wat nu toch eigenlijk spreektaal is. Want de definitie luidt zoo zonderling. De spreektaal is niet slecht, maar wij spreken haar slecht! Het klinkt alsof iemand zegt: de wijn is wel goed, maar de druiven waren slecht; of: die musicus speelt heel mooi, maar valsch. Doch als ik deze opmerking van den schrijver beschouw in verband met het geschrevene om-

trent de Renaissance die de indeeling van ontwikkelden en onontwikkelden op haar geweten heeft, dan begrijp ik haar wellicht een klein beetje beter. Want de schrijver laat volgen: „Het volk kan praten, vertellen en redeneeren als BRUGMAN; de vrouw, de beschaafde ook.” — „Daarom moet die beschaafde spreektaal in haar **verschillende nuances onderzocht en bestudeerd**. Haar grammatica moet nagespeurd.” — „De beschaafde taal die de jongen sprèkt, **heeft hij te schrijven**. — „Dit is een zaak van oefening.” — „Zit er een artist in een jongen, die komt zonder onze hulp wel voor den dag.” „Onze artisten zullen niet langer op school bedorven worden; zij zullen zich zelf zijn.” (Tot mijn groote verwondering hier geen vette, dikke letters). „**Met het grammatische fouten-maken is het nu uit,**” want, staat er in een zeer groote noot bij, — de schrijver begreep toch dat deze verblijdende waarheid met iets anders dan dikke letters bewezen moest worden — want men zal al in de lagere school alles op den klank baseeren. „**In de hogere klassen** komt hij dan in kennis met *Woordkunst*. Daar worden hem de dichters en de artistieke proza-auteurs bekend.” „De leerling, wetende wat *zijn* taal is, zal thans het proza van Potgieter leeren kennen als iets *anders*, iets *aparts*, iets *nieuws* en *buitengewoons*.” — „Zoo zullen de jonge menschen komen tot *Vrijheid*,” want „zij zijn zelf *de dragers* van de taal, die wij te leeren hebben, zelf oorspronkelijke bezitters van dat nationaal kapitaal.” — „Geen Moedertaal-onderwijs, is goed, dan dat *tot Vrijheid* leidt.”

Ten slotte brengt de schrijver nog eens de spelling ter sprake, in welke quaestie hij natuurlijk een zeer roode Kolléwijniaan is.

Wanneer ge, lezer, de zeer korte uittreksels uit de

brochure van den heer VAN DEN BOSCH aandachtig hebt gelezen, dan zult ge verwonderd staan over die uitdrukkingen *woordkunst* en *artistieke proza-auteurs*, en ge zult u wellicht voelen als de man die een huisje had, waarin de deur wat scheef hing, de ruiten wat verweerd waren, maar die zich onder het dak tegen den regen beschutten kon en binnen de muren tegen den wind. Toen kwam er iemand en die zeide: „maar wat is dat huisje leelijk, daar moet een mooier voor komen.” Fluks werd het huisje afgebroken, doch toen de man om een ander vroeg, was er geen hout en waren er geen steenen. Toen werd de man druipnat door den regen en bibberde in den wind. — Op dergelijke wijze van atbreken gelijkt die van den heer VAN DEN BOSCH. Want wat geeft hij in plaats van het doode Hollandsch? Hier zou het mij lusten een reusachtig dik en vet vraagteeken te plaatsen. En zelfs prof. LOGEMAN, de bewonderaar van den pleidooischrijver, ziet niet veel licht in het verschiet dat VAN DEN BOSCH geopend meent te zien. Doch lezer, voor ik hierover doorga, wil ik u eerst uit uwe verwondering helpen over het eerste punt. Want hier was het mijn schuld, indien die zonderlinge woorden *Woordkunst* en *artistieke proza-auteurs* zoo als vreemdelingen in mijn betoog slopen.

VAN DEN BOSCH toch legde ze al vroeger uit.

Wil ik het ook doen, dan moet ik weer even terugbladeren in zijne brochure. Ik sloeg echter over, waarop ik nu terug kom, terwille van een meer geleidelijken gedachtengang.

Geheel de schrijftaal voor dood te verklaren, dat kon de schrijver niet. Want zie, in dat tot vreemde taal verklaarde ding bezitten wij boeken, waarvan wij houden, die in anderen vorm geschreven zijn dan in dat dood-gewone, dood-natuurlijke

wat de heer VAN DEN BOSCH voor spreektaal aanziet. Om toch nu eenige boeken te doen vallen onder zijne classificatie, om toch alles uit de natuur te verklaren, heeft hij een brug gebouwd.

„Er is velerlei spreektaal,” verklaart hij. „Wel is de spreektaal bij uitnemendheid de *Beschaafde Omgangstaal*,” maar er zijn plaatsen en oogenblikken, waarin de mensch noch natuurlijk is, noch waar. „Voor die gelegenheden is er een traditioneele taal,” — „een soort spreektaal.” Dan zijn er nog andere oogenblikken, waarin de mensch aan iets behoefte heeft als artistieke uiting, bijv. als hij erg opgewonden is. Dan is er nog spreektaal, die klinkt buiten de *sfeer* der omgangstaal: „zoo’n geheel aparte plaats heeft bijv. de man op den kansel. Het *ongemeene woord* is daar thuis: er is daar overgang tot artisten-idioom.”

Op die manier had de schrijver nog veel meer uit kunnen breiden. Want nu mij eenmaal door hem de oogen zijn geopend, weet ik, dat er een slaaptaal is, gebruikt als Morpheus macht over den mensch begint te krijgen; een dondertaal, waarvan het woordenboek te vinden is in de kazernes, bij vertoornde vaders en prikkelbare schoolmeesters; een amortaal, gebruikt door wie den dichter tijdelijk gelijk geeft, dat de mensch „tweeling is geboren.” Doch alle gekheid op een stokje. Classificeer en ge zult komen tot gekke dingen. Want is het toch eigenlijk niet dwaas te spreken van een artisten-idioom! De schrijver toch, moete erkennen dat er taal is, geschreven taal, buiten den kring van het gewone, het dagelijksche, heeft een zonderlingen omweg moeten maken om weer op zijn uitgangspunt terug te keeren.

Artisten-idioom! Woordkunst! Artistieke proza-auteurs! Verlos ons Heer, van zooveel classificatie! Want zoo moet

ons wijs gemaakt worden, dat de schrijvers, de kunstenaars, buiten het leven staan. Hun Hollandsch is geen Hollandsch meer, doch artisten-idioom! Hun taal is niet die der bezieling, maar woordkunst, nauw verwant aan kanselstijl, waarvan zij volgens dezen schrijver lijnrecht afstamt. Zij zijn geen Hollanders meer, waarop wij trotsch zijn, doch artistieke proza-auteurs: Zoo zullen Potgieter's volzinnen niet meer versleten mogen worden voor Hollandsch in een zijner krachtigste uitingen —, het is artisten-idioom; zoo mag men zich over niets meer verwonderen in geen der nieuweren —, het is artistenidioom.

Wanneer dan ook prof. LOGEMAN de brochure van VAN DEN BOSCH een manifest noemt van nationale renaissance, dan twijfel ik en veronderstel, dat velen het met mij zullen doen. Want wat hier voor Renaissance wordt aangezien, lijkt op een zeer groote verwarring. Vrijheid in taal wil de pleidooi-schrijver. En „de taal is individueel,” zegt de Gentsche professor hem na. Alzoo met zijn vier millioen inwoners zou Holland vier millioen soorten van Hollandsch hebben? En Frankrijk en Duitschland zooveel meer soorten Fransch en Duitsch als zij inwoners meer hebben? Iets van het ongerijmde dezer veronderstelling, iets van het taal-anarchisme dat hierin opgesloten ligt, heeft ook aan de verdedigers dezer stellingen voor oogen moeten staan. Want hoor en lees hoe VAN DEN BOSCH het hier telkens heeft over beschaafden. Hij heeft het over *beschaafde* omgangstaal. Hij heeft het over het *beschaafde* dialect. Hij heeft het over de *beschaafde* taal die de jongen spreekt. Maar wat bedoelt de schrijver dan toch met zijn overmatig gebruik van dat abstracte woord beschaafd? Ziet hij dan niet hoe hij en zijne volgelingen, aldus redeneerende, de onmogelijkheid van hun systeem bewijzen? Pas heeft hij

verteld dat alleen het volk kan praten als Brugman, of hij heeft het over dien beschaafden jongen, den jongen van het gymnasium. En wanneer men aldus vaststelt dat het beschaafde de toetssteen is voor de taal, wat wil dan het individualisme zeggen? Bovendien, waar is hier de grens? Is *koppie* beschaafd of onbeschaafd? *Borretje* beschaafd of onbeschaafd? Is de jongen die zegt: *kaik's wat 'n mavi boek* beschaafd of onbeschaafd? Spreekt hij een beschaafd of onbeschaafd dialect? Indien ge zoo individueel in uwe taalopvatting zijt, erken dan dat alles goed is, doch spreek niet van beschaafd en onbeschaafd, want werpt ge u op tot beschavings-rechter, dan gaat ge in hetzelfde schuitje varen, waarin ge zegt dat de boeketaal-menschen zitten. Doch niemand ontsnapt aan de consequentie van zijn theorieën. De heer VAN DEN BOSCH doet het evenmin, *n' en déplaise* al de sterren en noten in zijn geschrift. Hij heeft zich op een hellend vlak begeven, een weg die uit moet loopen op een spraakverwarring als in den toren van Babel.

Ten deele is het zoogenaamde taal-individualisme er reeds; VAN DEN BOSCH citeert jongeren die het tot heil van Holland in practijk brachten en prof. LOGEMAN dankt ook de *Nieuwe Gids* er voor dat zijn medewerkers het brachten.

Dat taal-individualisme even te bekijken kan niet dan het betoog der heeren VAN DEN BOSCH en LOGEMAN en dat van mij ten goede komen. De toekomst wordt toch minder duister als men een heden heeft, waaraan men het toetsen kan.

„Mul klefferig en lam-gekookt moê binnen de verflensende bruin-grijs-wemelende jasjen en broek, zat het roerloos levend mannenlijf over een afgekrabbeld zwart leêren kussen

in het zwarte Binnen van den voortwaggelenden wagen, de voet-blokjes op het over het vloertje genestte geel-stralerige stroo, het stofferige, klammige, bleeke hoofd door een vies-vaal raampje kijkend, uit de witte flets-bruin-doorknikkerde oogovaaltjes, zooals een stuk porceleinwerk door een glazen kast kijkt."

Aldus begint een opstel, *Menschen en bergen* getiteld, voorkomende in de *Nieuwe Gids* van 1889 en geschreven door VAN DEYSEL, een opstel, meer dan twintig bladzijden lang, en u in dien eersten zin al zooveel te doen gevende, dat ge u gevoelt als de man in het sprookje voor den rijstebrijberg. Want ge wilt toch begrijpen, benaderen wat ge leest. Hoe zich dat roerlooze lijf voor te stellen in een waggelenden wagen, daar lijven in waggelende wagens gewoonlijk de gewoonte hebben mee te waggelen? Doch het komt wellicht door het *milklefferige* en het *lam-gekookte*, dat in deze het mannenlijf zoo weinig gehoorzaam is aan de natuur; bovendien heeft dat lijf een jasjen en broek aan, die aan het verflensen zijn en bruin-grijs-wemelen. Grappig gezicht voor de andere lijven in dien eigenaardigen wagen — lijven die er nog niet zijn, maar dra zullen instappen. Het is iemand toch niet elken dag gegeven iets te zien verflensen en te zien bruin-grijs-wemelen! Of het jasje wemelt van kleine diertjes weet ik niet. Doch met een vloertje, waarover *genest geel-stralerig* stroo, zijn veel dingen mogelijk. In elk geval is dit stroo geheel in harmonie met het zonderlinge lijf en dat klammerige hoofd, waaruit *witte flets-bruin-doorknikkerde oogovaaltjes* kijken —, al geef ik toe dat de andere lui in dien wagen, als waren zij in een kermis spel, zich hebben moeten vermaken met die *doorknikkerde* oogen.

Een *boeren-belichaming* boldert naar binnen; de koetsier

gooit zijn *hel hilgeroep* naar de paardenkoppen; de wagen *rammellammelde en vierkantelde* voort. Door dat rammellammelen worden de twee passagiers nu heel gewoon gehoorzaam aan de wetten der natuur, want zoo roerloos levend als straks dat eene lijf was, zoo gaan nu de rompen aan het wiebelen, de gezichtshuiden aan het *ribbelen*, de armen en beenen aan het *schokkeren*, wat echter niet voorkomt dat de *boerenbelichaming* van zoeven *smeuyig rooye wangen heeft in de vettige knoest van zijn hoofd, opbloeyend uit zijn doorvoede schouderenbulting*. De wagen met zijn kostbaren inhoud van één klammerig hoofd en een hoofd-vettige-knoest, gaat door te midden van heuvels, *van zwarte hoedjes zich verkantoorbediendehoofdende boeren* — (het is Zondag lezer, vandaar die toestand van verkantoorbediendehoofdendheid) — te midden van *begrommellommerende, donkerklompige, blokdommelende hoogrotsingen*. De wagen staat weer stil. Een *bepuntneusd* hoertje komt binnen met oogen die *wegvisschen* achter *de wilde rimpelkrabbing*.

Dan *zuigt* de wagen een jongen en een meisje in met *hun door een enkel bruin moedervlekje bepikte vel*, met *onuitgewasschen oogen en stille, tamme handen*. Weer staat de wagen stil voor een vrouw en haar kindje die *verlegelachelend, danserig binnenklommen* — Die dansende binnen klimmings-gymnastiek lijkt wel wat moeielijk te volvoeren, maar lezer, gij zoudt ook tot gymnastische enormiteiten in staat zijn, indien ge een wagen binnen kwaamt, waarin zooveel gekke lijven, gekke hoofden, en bijzonder gekke oogen te zien waren. — Met zijn kostelijken inhoud *wielt* de wagen voort langs *langzame afmistingen van den hemel bij grijze rondleegingen in de stil-wachtende uitgestrektheid*. Eindelijk komt hij voorbij een geestelijke met

een *zwart boek in de handen vóór zijn maag* —, of de geestelijken in de landen waar de menschen zulke gekke oogen hebben, twee paar handen hebben, waarvan één paar voor de maag, wordt niet nader omschreven —, de wagen met de *hobbezakkende reizigers-lijven* staat eindelijk stil. De eigenaars er van stijgen uit, behalve de bezitter van het wemelende jasje. De wagen *strampeldraft* verder, *mallachend* en *makdansend, glazig, scheeloogend*. Na die evolutiën houdt dat wonder onder de omnibus-wonderen stil; de bruin-grijze met het klammerig hoofd stapt uit en komt in een soort hotel, waar een waard is met een *uitgemergeld wit gezicht*, waarin *dikke bruine oogbolletjes boven de wangslappen, met zwarterig en bruinerig bedolven smalle tanden tusschen het zeer openstrepemde bleeke tandvleeschrood*. De bruin-grijze laat zich door dien niet erg-appetijtelijken waard in het geheel niet afschrikken, evenmin door het bewaarheid vinden van het spreekwoord: zoo heer, zoo knecht. De knecht toch heeft *lage, scheve, doorgaatte donkergroene tanden, een ongeschoren ondergezicht van gestoleen poeierend grijs, oogjes, die, schemeren als bedorven eyeren; duister-grijze billen*, die door het *jaspand afgeflap* half bedekt zijn. Na een poosje gaat de bruin grijze eten; aan de tafel zijn nog twee andere gasten. De geschiedenis vermeldt niet of dat kleine aantal gasten toegeschreven moet worden aan de bedorven tanden van den waard, de donkergroene tanden, de bedorven eieren of de duister-grijze billen van den knecht. — Ondanks het witte uitgemergelde gezicht van den waard, dat het tegendeel voorspelde, krijgen de drie behoorlijk eten. Eerst eieren, onder het dienen van welk gerecht, het hoofd van den knecht bevroren room leek, en zijn oogen *lilden als een overkokend ei uit de barsten van het hoofd zwellend*.

Laat dit begin genoeg lezer voor wat volgt; heel lang uitgesponnen wordt het souper verder beschreven; dan gaat de bruin grijze naar bed; dan wordt verteld hoe hij wakker wordt. En dan is de geschiedenis uit. De meer dan twintig bladzijden geheel in dezelfde taal en stijl geschreven, volledig weer te geven — het ware hier niet doenbaar.

Hoe het land heet, waar de schrijver al dien potsierlijken onzin gezien heeft, het wordt niet verteld. Maar het land, waar hij al die dwaasheden aan den man bracht, heet Nederland. En de taal waarin hij het deed, moet Hollandsch voorstellen. Neen, geen Hollandsch. Professor LOGEMAN heeft ons een andere uitdrukking aan de hand gedaan: hier hebt ge het zuiverste taal-individualisme, — taal veranderd naar het goedvinden van het individu. En wanneer diezelfde professor zegt dat hij geen vrede heeft met het duistere dat de *Nieuwe Gids* ons bracht, doch in denzelfden adem hulde brengt aan de frissche verjongingskuur die deze *Nieuwe Gids* de taal deed ondergaan, dan is het niet duidelijk of de professor dergelijk taal-individualisme afkeurt. Bovendien in de brochure van VAN DEN BOSCH, waarop de hoogleeraar in de *Gids* zich inspireerde, worden *Van Deyssel en anderen* genoemd en geroemd, omdat zij meer natuur in het schrijven brachten — en professor LOGEMAN komt tegen die zinsnede niet in verzet. Meer natuur! Die dwaze jacht naar onmogelijke en onbegrijpelijke woorden! Al die omhaal voor het *nie dagewesene*. Of blijkt de meerdere natuurlijkheid soms uit een kritiek van een tijdschrift (*Nieuwe Gids*, jaargang 1888), eene kritiek die eindigt: „Ja en nou verveelt 't me, om, hel en duivel, je zel god allemachtig een rolberoerte krijgen, jullie te zegge wat ik nog meer van den Ooyevaar denk. Nou is 't uit, ik heb, duizend bomme voor de drie-

dekker, gezeid wat ik op mijn hart had, zie je mijn hart, dat ik, stikke zel je, op de rechte plaats draag onder mijn open zin en mijn gezond realistisch gevoel voor het lijden en den humor die den opmerker in het leven moet treffen. De Ooyevaar is flink, fiks, ferm, degelijk, net, geschikt, rond-uit, joviaal, edel, fideel, frisch en nationaal. Lang zal hij leve! (Hoe vinne jullie deze uitroep). En nu atjuus. Ik groet jullie guitige bliksems, tot ziens, ik hoop dat jullie niet zulle verrekke." — Mij dunkt een dergelijke natuurlijke spreektaal tot schrijftaal geworden, — een dergelijk taal-individualisme, kan vermeld worden zonder verdere commentaar.

VAN DEYSSSEL *en anderen*, schreef VAN DEN BOSCH. Onder die anderen noemt hij FREDERIK VAN EEDEN, moet hij rekenen KLOOS, VERWEY, GORTER, ALETRINO, VAN LOOY, VOSMEER DE SPIE, PRINS, DELANG, THEO REEDER (een die nog onbekend is) BOEKEN, TIDEMAN, enz. FREDERIK VAN EEDEN, die zich zeer stellig het minst als zoogenaamde taal-individualist doet kennen kan hier nu onbesproken blijven, ook omdat die *anderen* VAN EEDEN niet meer als een der hunnen erkennen. Wie toch VERWEY's kritiek over *Ellen* en *Johannes Viator* gelezen heeft, zal weten dat er door VERWEY aan VAN EEDEN verweten en gedeeltelijk bewezen wordt dat de laatste in zijn taal en stijl de voetsporen drukt van hen, die aan rhetoriek deden, een ras van schrijvers dat door VAN DEN BOSCH c. s. verfoeid moet worden.

Het gaat niet aan al de schrijvers die ik noemde te beschouwen in het licht van prof. LOGEMAN's taal-individualisme. Ik moet mij bepalen tot grepen, tot grepen in het werk van enkelen. Het is de overvloed van stof, die tot beperking dwingt. Uit de talloos vele bewijsstukken zijn slechts eenige te kiezen.

En GORTER's taal-individualisme? „De nieuwe lente en het nieuwe geluid,” in zijn *Mei* reeds vrij onduidelijk — GORTER's trouwste bewonderaars citeeren gewoonlijk nooit meer dan den aanhef — hebben in zijn latere gedichten al meer en meer de individualistische tint gekregen, die bij hem gelijk staat met volkomen onbegrijpelijkheid. Zelfs wat Mr. VAN HALL uit die verzen licht in de bloemlezing, zoo even uitgegeven, is niet begrijpelijker. De vlag dekt hier de lading niet.

Goud is het in de lucht als goude heilgen,
 in labberlichtkleeden, en zeilige
 die nu de aarde bevaren, bezeilen,
 over de luchte meeren
 met het zachtgladde kleed scheeren
 en blijven wijlen
 en komen keeren,
 het zachte hoog luchtkleed tillende zeilen
 ze heene en weerwiegelende
 en blikken zich spiegelend
 in de blauwe verwarmde waterevlakken.

Dit is taal-individualisme in zijn onbehaaglijksten vorm. De bloemlezer had hier tevens uitlegger moeten zijn. Dat hij het niet is, verwondert evenals het *volte-face* dat de *Gids* zoo verwonderlijk snel heeft gemaakt in den laatsten tijd Wil de oude *Gids* eeuwig jong blijven? Maar met dat al is het vinden van het levenswater iets dat in de sprookjes thuis behoort! Menschelijk echter is het oud te zijn, rimpels in het gezicht te hebben, doch de kunst te hulp te roepen om jong te schijnen. Met de geschiedenis die de *Gids* achter zich heeft, met zijn houding tegenover de *Nieuwe Gids* lijkt het zonderling taal-individualisme door het oude tijdschrift

verdedigd te zien, lijkt het vreemd dat Mr. VAN HALL, GOETER'S onbegrijpelijke verzen „bewaard zou willen zien in de herinnering van wie smaak hebben voor poëzie”, gelijk de verzamelaar in de voorrede zegt.

Smaak hebben voor poëzie sluit toch begrip niet buiten. Hoe kan men over den smaak oordeelen van vruchten zoo hard, dat door de schil die het vleesch omsluit, dit niet te proeven is? En hoe kan men verzen genieten, als er taal in komt, niet te ontbolsteren? De verzen van denzelfden schrijver lezende in dezelfde bloemlezing, ontmoet ge *het hoogheilige luchtige goudluchtere licht*. Hier is de dichter zoo individueel dat de uitdrukking voor hem alleen verstaanbaar is. Wat zijn *tintellichtranen*?

Wat wil zeggen:

De oogen in u die fonkenden jong-goude, het bloed in U vloog wentel-roowiekend om?

Wat wil zeggen:

lachende laagt gij, over het veld, handblanke blanktande, trantele koningin?

Er was eens een man die een steen had gevonden. Hij vond dien steen zoo mooi dat hij er een kistje voor liet maken, heel sterk en met een zeer bijzonder slot, opdat niemand hem zijn schat ontfutselen kon. Toen sprak hij tegen een ieder over zijn prachtige steen. De lieden werden zeer nieuwsgierig, doch den steen zagen zij niet. Toen ontstal men den man het kistje, maar het sleuteltje, dat hij steeds bij zich droeg, kon niet weggenomen worden. Er was geen enkel sleuteltje dat op het kistje paste. Toen brak men het met geweld open, met zeer veel geweld, want het kistje was zeer sterk. Doch de steen was er niet in.

Door het gepleegde geweld was hij of tot gruis geslagen, of ergens gevallen, waar men hem niet meer zag.

Alzoo is het met deze taal. Het sleuteltje is zoek dat toegang geeft tot de schoonheid, de poëzie. En geweld helpt niet; als in de fabel: men vindt niets.

Datzelfde geweld baat evenmin voor een boek dat naast mij ligt: VAN LOOY'S *Gekken*. Vroeger wijdde ik al aan dit proza een paar artikelen. Doch ik kan niet weerstaan aan de verzoeking nogmaals er het een en ander uit over te schrijven.

„Voor den blazer, achterin, voorbij de hooge stijging van de groene vlag, bewoog een verdolde schichtige kop...”
 „Naast achter den pijper zaagde een hand heen en weer...”
 Met grooter individualiteit kan een plaats niet omschreven worden. Wie er over nadenkt, waar die hand aan het zagen is, die kop aan het bewegen, komt tot de overtuiging dat VAN LOOY zelf hier slechts de uitlegger zijn kan.

„Achter de heuvelenvlucht van het Zocco was de zon alweer gedaald. De lage hemelen langs vervloot het nu al verre schittergoud wijd-uit in strooken en banen kleur, intenselijk als metalen gebruneerd, geel, koper, rood koper en bleek aluminium; gestolten licht; brandglanzen walmend over dwaalschijnsels en verloren zweemen; en 't hemelgewemel, dat groende als warrelgevlam van zink en natron, smeltende in veel heftig vuur. De aarde donkerde snel; gedooft lagen de gronden onder het vuren van de lage atmosferen, asschig in de kuilen der dalen van duister vol, maar op de terreinen hoog, nog gevioletteerd, begloeid door het lichtrag uit den horizon.”

Te oordeelen naar alle metalen, die de schrijver in deze natuurbeschrijving gebruikt, moet deze zonsondergang zeer schitterend zijn geweest. En toch, waarom blijft alles voor ons

zoo duister, waarom wärrelt het ons voor de oogen, als wij de bedoeling des schrijvers trachten te vatten? En wanneer hij later, aan het einde van zijn boek, eenen nacht op zee beschrijft, dan merkt men wel, dat van Looy zonderlinge dingen gezien en gedacht heeft, doch heel veel verder komt men niet. Het torenvuur op Kaap Espartel is ontstoken en:

„Onder het roodgeworden torenooig was d'Oceaan gaan bloeden. Plots donker geronnen drongen de stommelige golven de barsche boot rondom, die, burcht van toornig agaat, dat op kanten en facetten rinkelt, het booze gefonkel hief in mast en want, en van katrollen het vurig gekogel, en op rondassen en oorlogstuig. 't Schip stond in 't rooie gegloor, waggelde, doch opstootend zijn gestookten stoom-adem, dreunde het neêr, plompdend ging zijn macht voort door de moordzee die van verslagenen dreef.

„Rond in de gruwelijk incarnate zee zwommen de wringerden uit den baaierd los, tot sombere slagorden van baren, baren bergend baren, baren die baren baarden, slag-armend en met vlammeende spiralen voor den buik, naderden zij daar waar de klaarheid wijlde van het felle toren-vuren. Wentelend rood, woelend rood; zij delgden zich borsten over ruggen; schuimmulden vielen er in plassend bloed; zij drupten den schijn van ooglichtingen vol, valsch in de kringsele en de stroomsele van de draaiende baren. Dan schoven er de roode doodengestalten, en bobbelden en wentelden en wielden.

„De blik week... de lichtschoof kromp op, maar bleef zwalkende vloek boven de waterwereld branden, die keerend zijn afgronden voortdurendlijk om, barbaarsch en laag praalde verzadigd met oude rood. Het oog kneep dicht... en onder den sluipenden toren verbloeddé de Oceaan...

„Alom wolkte de nacht, kolkte de barnende nacht. En

't was Johan of de ooren hem groeiden tot maatlooze zwarte plantbladen naast het hoofd in 't natte vlagge-waaien van den wind. De verten rondde het gerommel van krijg en kwaad weer; de diepte bruiste, zwolg grollen op en grimassen van geluid. Uit het wellen, uit het lekken borrelden klokken. monden die vol water gaan, 't verstikkend overgeven; klakken van handen knalden, het water slaande, het water dat toch niet houdt, om te zoeken den vlottenden stroohalm in 't vliedende water. Verbolgen loeien, het hoog-op verzet; het vloeien, het lijdzaam gaan liggen in de doodenzee... De kolk stond overeind, wervelend bewoog zwart in zwart, bepreveld, belipt, beknersd, begrijnsd, bewrongen, bekronkeld en beklaagd en beschreid. Werd daar de zee niet glinsterig nu, bezwermd met millioenen confuse insecten, zwoegde er de boot niet door, met onder aan den boeg almaar den gefloersden slag van een doodstrom?"

Vergeleken bij dit Hollandsch zijn POTGIETER's zwaarste zinnen maar kinderspel of liever broddelwerk, want POTGIETER is met lezen en nog eens lezen volkomen te begrijpen en dit stukje van den schilder-schrijver blijft bij lezen en nog eens lezen volkomen onbegrijpelijk.

Nu zou ik het ook nog eens over *Zuster Bertha* kunnen hebben met zijn hier en daar ook zoo duister taal-individualisme, met zijn versch-gebakken woorden, zooals die er eveneens voorkomen in *Een passie*; ik zou hier ook kunnen inlasschen brokstukken uit Verwey's *Joden*; ik zou nog veel, heel veel meer kunnen aanhalen, gelijk ieder weet die bekend is met het letterkundige leven van dezen laatsten tijd, zooals dit is uitgegaan van onze jonge schrijversgeneratie, van onze jonge schrijversschool. Maar eene school kan men ook tamenlijk goed beoordeelen naar de leerlingen die zij vormt.

Ik meen dat men den onbekenden THÉO REEDEE tot die leerlingen mag rekenen, — want zijn bundeltje *Verzen* dagteekent van '93 en vóór dien tijd ontmoette ik zijnen naam niet.

Een lijnendans is haar figuur

Een feëen adem

Dauw-geragd.

Een cel-gekweel haar kopje

Vlinderend blâ-gegons

Stralen-Praal.

Aldus luidt het eerste..... waarmee het boekje van dezen THÉO REEDEE opent. De puntjes, lezer, plaatste ik, omdat ik heusch niet wist hoe ik dit stukje Hollandsch noemen moet, want eenige woorden aan elkander verbonden door maat, vormen toch nog geen gedicht. Dat de schrijver het echter als dichtstuk bedoelde, blijkt uit de wijze waarop hij zijne regels rangschikt. Maar dit is het eenige duidelijke. Al het andere verdwijnt in het *zuilen-mist-gezwavel* van het motto. Want wie nog vast houdt aan het denkbeeld dat elk woord zijn vaste beteekenis heeft, dat wij onder *stoel* iets verstaan, waarop we zitten, onder *tafel* iets waarop we wat neerzetten, vindt het zonderling, dat iemands figuur vergeleken kan worden bij een *lijnendans* en tegelijkertijd bij een *feëenadem*. Een wezen zoo etherisch dat men het vergelijken kan bij eenen adem en dan nog wel bij den adem van eene fee — er is dan toch nog wel iets nieuws onder de zon! Van een mooi meisjeskopje zich eene voorstelling te maken, het is zoo moeilijk niet, doch een waarvan de bekooring schuilt in het *cel-gekweel* en het *vlinderend blâ-gegons*, dat is een smaak zoo bijzonder, dat het uitspreken ervan het spreekwoord raakt van den boer die zijn honger op zoo alles-etende manier stilde. Wanneer men dan bedenkt dat de taal den mensch

gegeven is om zijn gedachten aan anderen kenbaar te maken, dan verwondert men zich over deze wijze van schrijven, die het verstaat om de gedachten een Chineeschen muur te bouwen. Nu is het voor ons die geen Chineezen zijn, een magere vergoeding te weten, dat er misschien twee menschen zijn die de opening in den muur kennen: de schrijver en de *Jeannette* der opdracht. Doch indien maar twee menschen die taal verstaan, waarom dan haar uitgegeven, haar gedrukt?

Winden, hooge — peil — vuur
 Berstens — glorie — schittering
 Snellen door de lucht.
 Gelucht — woestijnen trappen.

Welf — relief — koraal goud,
 Gespuw met Zenith-krankte,
 Oer-figuren aan de spits
 Van draak — geluid — besproeiing.

Ook dit gedicht komt bij denzelfden dichter voor.

Dat het Hollandsch is, ge hoort het aan den klank. Laat ik even zeggen dat dit stukje Hollandsch-Chineesch tot titel *Scheveningen* draagt. Dezen titel begrijp ik. Dan begrijp ik nog het woord *winden*, dan nog dat ze *door de lucht snellen*; dan nog herken ik de woorden *woestijnen* en *trappen* en *relief* en *koraal* en *goud* en *met* en *figuren* en *aan de spits* en *van* en *draak*, gelijk ik ze ook herkennen zou in de eene of andere dictionnaire. Met een dergelijk vers moet ge wel VAN HALL gelijk geven, wanneer hij in de voorrede van zijne bloemlezing zegt, dat het Hollandsch in het laatste twaalfstal jaren een hoogte bereikt heeft: „waartoe wie het niet van Vondel wist, onze taal niet in staat zou hebben gerekend.” Wie toch dacht dat er voor twintig jaar aan dat het

mogelijk zou zijn, in het Hollandsch ten aanhoore van elken Hollander die er naar luisteren wilde, geheimen zoo te zeggen dat ze geheimen bleven?

Eng'len — pâle — valse

Warrelen — draai

Panieke — pruilingswaan

Hoog—uit

Kleur — begrip verbijsterd

Toorn — wereld — lach.

Indien ge een telegram opstelde, luidende als bovenstaand Hollandsch, dan kan de telegrafist, die, al rekenende, u telkens een schuinen blik toewerpt, allerlei dingen van u denken. Dat het geheimschrift is, begrijpt hij wel, maar toch meent hij den klank te vatten. Onderneemt hij een beurs-speculatie — vraagt hij zich af bij de twee eerste regels. Neen, denkt hij, al schrijvende, zijne vrouw zal zoo mopperen, dat hij haar telegrafeert dat hij zich gaat verdrinken, omdat zij lijdt aan pruilingswaan. Ja, ja, dat zal het wel zijn. Hij voorspelt haar al den toorn en den lach van de wereld.

Wat THÉO REEDER gedacht heeft bij de woorden — want lezer, dit telegram van zoo straks is een van zijn *Verzen* — ik weet het niet. Hij noemt het *Klanken—haat*. Ziedaar alles, wat ik u er van uitleggen kan.

Zoo, gehuld in zijn kleed van onbegrijpelijke geheimzinnigheid, treedt een dichter in het openbaar op. Vroeger had men wellicht geen raad met hem geweten. Heden heeft hij als taal-individualist maar zijn plaats in te nemen in de rij der poëten: een gansche schaar van professoren, meesters in de letteren, leeraars, staan klaar om hem die plaats, mocht gij het bezetten ervan betwisten, open te houden. En niets doet vermoeden, dat deze onbekende dichter zich de weelde

van eene parodie veroorloofd heeft. Daarvoor mist zijne schrijfwijze het luchtige, het grappige, ofschoon zij al het belachelijk-overdrevene eener parodie bezit.

In het bovenstaande liet ik staaltjes zien van taal-individualisme. Of professor LOGEMAN vrede met dat Hollandsch heeft, ik weet het niet: hij behoudt zich toch in zijn opstel vrijheid voor het onder het duistere te rangschikken.

Maar wat noemt hij dan taal-individualisme? Eigenlijk is professors meening door professor zelven niet duidelijk toegelicht.

„Hoe moet gij uw gedachten uitdrukken?” schrijft hij. „Dat wil dus zeggen: druk je eigen gedachten uit en *niet* die van een ander, die zijn eigen gedachten in enkele formules voor je vastmaakt en je die nu voorgekauwd voorzet. Dit is 't essentiele. Dus, hoe moet men dan spreken? „Zooals u *schrijft!*” zegt de oude school. „Zooals je denkt,” zegt de nieuwe.” — En al meer doordringende tot het betoog van VAN DEN BOSCH, komt de professor tot de conclusie. „De taal is individueel.” Het begrip toch „van één algemeene taal als 't Latijn hield de ziektekiemen, die tot eigen afsterven leidden, in zich.” En vervolgens vertelt de heer LOGEMAN, dat heden op elk gebied het individu op den voorgrond is getreden. „De jonge school plaatst nu ook in de taal het individu op den voorgrond en komt van 't begrip wereldtaal, via volkstaal en gouwspraak, tot individueele taal.”

Lezer, ik wil u eerlijk bekennen, dat het mij bij deze professorale uitspraken een weinig voor de oogen schemert. Het *druk je eigen gedachten uit en niet die van een ander. Dit is 't essentiele*, onderstreep ik toch zoo van ganscher harte en ik zou ze wel driemaal willen onderstreepen, indien

dikke, vette letters in een betoog niet den indruk maakten van trommelslag voor een kermistent. Waarheden zóo groot en zóo onomstootelijk hebben geen vette letters nodig. Goede wijn behoeft geen krans. Want het gecursiveerde is juist het essentiele waarop het aankomt. Wie toch eigen gedachten heeft, gedachten waarvan het hart vol is — vergeef mij lezer, ter wille van de beeldspraak dezer tijdelijke verhuizing van het denkvermogen, — gedachten die men anderen meedeelen wil, omdat men zoo innig overtuigd is van het goede, het juiste dat deze gedachten bevatten, zoo iemand, neen, die kauwt niet na, wat anderen hem voerzeiden. Zijne overtuiging doet hem naar de pen grijpen, zijne overtuiging brengt hem het woord naar den mond, en hij schrijft, hij spreekt, zooals het oogenblik het hem ingeeft. Zoo iemand beheerscht den vorm; die vorm is trouwens ondergeschikt, want op den inhoud komt het aan. En in zijn zucht om te bezielen, om te overtuigen, spreekt hij, schrijft hij van hart tot hart en daarom bedient hij zich van woorden, van zinnen, dragers van zijn gedachten, vertolkers van zijn overtuiging. Als dan die tolken slechts de taal kennen van hem die ze afzond en niet de taal van hen, tot wie ze gaan, waar blijft dan de bezieling, de overtuiging? En juist omdat het weergeven van eigen gedachten het essentiele is, daarom uit de letterkundige gemeenschap gestooten hen, die geen eigen gedachten bezitten, alleen een bijzonderen vorm. Want ook in het abstracte is het ons te doen om den man en niet om de kleederen. Of hij zich al siert met kwikjes en strikjes, ziet, dat valt in het oog, gelijk kleederen vol linten dat steeds doen. Doch aan de zuil die een volk zich sticht in eigen letterkunde misstaat alles wat naar mode en ijdelheid zweemt.

Omdat nu het hebben van eigen gedachten het essentiele is, daarom moet men zich verbazen over de uitspraak, dat de jonge school in de taal het individu op den voorgrond plaatst. Want ik wees er reeds met een enkel woord op, dat men in deze zich aan begripsverwarring schuldig maakt, een begripsverwarring, die tot helder begrip der quaestie geconstateerd moet worden. *Le style c'est l'homme* dateert toch niet van dezen tijd, van de jonge school?

Er is een Engelsch dat allen begrijpen, allen genieten kunnen, en in dit Engelsch schreven SHAKESPEARE zoowel als SHELLEY en RUDYARD KIPLING. Er is een Fransch, verstaanbaar voor allen die Fransch kennen, en in dat Fransch dichtten en dachten MOLIÈRE, VOLTAIRE, VICTOR HUGO, FLAUBERT, RENAN, ZOLA en MAETERLINCK. Er is een Duitsch, te doorgronden voor Duitschers en niet-Duitschers, en in dat Duitsch dwong Goethe de beschaving van alle tijden naar hem te luisteren en dichtte onlangs GERHART HAUPTMAN zijn *Weber*, in dialect het is waar, maar in de Duitsche bewerking weinig verliezende — zijn *Hannele*. Er is een Hollandsch, geëerd, geliefd door elken Hollander en in dat Hollandsch grijpt VONDEL nog steeds aan door de macht van zijn *Lucifer*; doet HOOFT de gratie bewonderen van zijn minnedichtjes, de gespierdheid van zijn proza; doet BREDERO medeleven in het Amsterdam van zijnen tijd; bekoort VAN EFFEN door de juistheid zijner schetsen; doen de van HARENS het hart trillen; boeien WOLF en DEKEN door haren geest; geeft BEETS in de *Camera* het eeuwig-frissche, het eeuwig-jeugdige; is MULTATULI nog steeds dichter en hekelaar; verruimt BUSKEN HUET den geesteshorizon; schonk PIET PAALTJENS meesterstukjes; gaven FRUIN en JORISSEN hun zoo uitstekende geschiedenisopstellen, schreef COUPERUS mooie dingen in *Eline Vere* en *Majesteit*.

Wie nu die namen naast elkander ziet als SHAKESPEARE en KIPLING; MOLIÈRE en MAETERLINCK; GOETHE en HAUPTMANN; VONDEL en COUPERUS, wie die dan niet erkent, dat in het tijdsverloop dat tusschen de dragers ligt, kunstenaars zijn opgestaan, verschillend van aanleg, van temperament, individueel in de hoogste mate, en toch taal gevende zonder geheimenissen, zonder nevels die niet opklaren willen.

Maar het individueele van die allen school en schuilt niet in het smeden van nieuwe woorden, in het saamkoppelen van woorddeelen tot één geheel, onvereinigbaar uit hun natuur. Voor die Engelschen was er maar één Engelsch; voor die Franschen één Fransch; voor die Duitschers één Duitsch; voor die Hollanders één Hollandsch. En dat toch SHAKESPEARE's vers anders klinkt dan SHELLEY's, MOLIÈRE's alexandrijnen anders luiden dan MAETERLINCK's wonderlijk eenvoudige zinnen, GOETHE's *Gretchen* zoo anders spreekt dan HAUPTMANN's *Hannele* of *Luiise*, VONDEL's reien zoo plechtig klinken naast *Hanna* in *Vorstenschool* — dat heeft eerstens de tijd gedaan, en dan ook de natuur, die aan den boom met zijn duizenden bladeren nergens twee schiep gelijk van vorm. Maar diezelfde natuur gaf grondvormen, waaraan, wie het weet, den wilg onderscheidt van den populier, den esch van den plataan. En zoo gaf de natuur één taal, één instrument. Maar gelijk dezelfde piano anders klinkt onder de vingers van verschillende spelers, dezelfde teekenpen anders trekt, wanneer de hand die haar bestuurt, gevoel of vorm geven kan, hetzelfde palet ander coloriet geeft, wanneer REMBRANDT of VAN DER HELST het vasthoudt, zoo lijkt ook een taal te veranderen, wanneer hij die haar gebruikt, meer of minder vaardigheid, bezieling bezit — en toch, in het wezen der dingen blijft het die éene taal, het gemeengoed der natie.

Uit dat standpunt beschouwd, lijkt het of de jonge school minder individueel is dan men zegt. Want de band van schoolschheid die haar samenhoudt, heeft haar leden hier en daar zoo gekneld, dat het individu is ondergegaan. VERWEY is individueel in vele zijner sonnetten en gedichten, edel van inhoud en van vorm; en KLOOS eveneens, en VAN DEYSSEL overal, waar hij zich gaan laat en vergeet dat hij de eigenlijke VAN DEYSSEL-reputatie heeft op te houden; en ALETRINO is het in de aller-eenvoudigste hoofdstukken van zijn *Zuster Bertha*; en VAN LOOY in fragmenten uit zijn *Proza*. Maar overal waar het dien jongeren ingevallen is, dat zij wat anders te geven hadden dan het heel gewone en heel banale van een serie romanschrijvers en schrijfsters uit de laatste twintig jaren, overal waar zij met opzet individueel zijn, daar overal zijn die allen: KLOOS, VERWEY, VAN DEYSSEL, VAN LOOY, ALETRINO, BOEKEN, GORTER, TIDEMAN, enz., verbazend eenvormig in hun gewrongenheid, onduidelijkheid, onnatuur. En wie voor zichzelf alleen wil schrijven, voor zich alleen verstaanbaar, hij moge den titel van letterkundigen eenzelvige een eernaam vinden, de litteratuur is er niet mee gebaat, want de kunst is voor allen. Zij begenadigt één met haar goddelijke gaven, maar sluit de anderen van het genieten niet uit. En daarom put de menschheid uit wat haar beste leden schiepen steeds nieuw geloof, nieuw vertrouwen, nieuwen troost; daarom, wanneer zij voor een oogenblik geen oog meer heeft voor wat schoon is, keert zij tot hen terug en leert weer zich verheffen tot wat goed en edel is.

Nu zou ik deze bestrijding kunnen staken. Maar mij rest nog een woord van protest.

Wat ik hierboven schreef, slaat op de zoogenaamde *artistentaal* van den heer VAN DEN BOSCH. Nu hij de zonder-

linge onderscheiding maakte, is wie hem bestrijdt, wel ge- noodzaakt hem te volgen.

„Die duizende(n) menschen die boeken en kranten schrijven, die duizenden onderwijzers en andere pen-voerende lieden, die duizenden jongens op de scholen, de groote beschaafde massa, hoe behooren die hunne *gedachten* uit te drukken? en hoe doen ze 't? hoe wordt 't hun voorgedaan?”

Dat vraagt de heer VAN DEN BOSCH zichzelf. Nu lijkt die vraag wat zonderling. Want die duizenden boeken en krantenschrijvende menschen onder een dak gebracht met die duizenden jongens — hij, die aldus de vraag stelt, lijkt op een gastheer die een partij organiseert, waarop hij zijn eigen vrienden en die van zijn oudsten telg, student, uitnodigt en tevens de vriendjes van zijn Benjamin, nog op de bewaarschool. Doch de eigenaardige samenvatting van boekenschrijvers en schooljongens daargelaten, is er op die vraag maar één antwoord mogelijk. Zij behooren het zoo te doen dat die gedachten anderen volkomen duidelijk worden. Doen ze 't niet zoo, dan zijn die duizenden die boeken en kranten schrijven niet geschikt om te doen wat hun taak is; en doen die schooljongens het niet, dan zullen, die duizenden onderwijzers verplicht zijn te zien, in hoeverre ten opzichte van het uitdrukken der gedachten zich hun vormende kracht uitstrekt.

En nu zal, volgens den heer VAN DEN BOSCH, het be- loofde land in de taal alleen bereikt zijn, wanneer een ieder zich gaat uitdrukken, zooals hij spreekt, wanneer elk vogel- tje zingt, zoo als het gebekt is. Ieder op zijn eigen manier, zegt professor LOGEMAN. „Elk vogelkhin singe sine stevene.” En dat alles reeds te beginnen op de lagere school. Daar

moet worden geleerd: „Het beschaafde spreek-Hollandsch in zijn dialect-nuance; maar overal? ook de Veluwbewoners en de boeren en.....? Wat dunkt u, mannen van 't Lager? De grammatica brengt het kind mee van zijne moeder. Praten leeren, al maar praten leeren.” — Wanneer de pleidooischrijver het maar voor het inrichten en beslissen had, dan bleef elk zoo ongeveer in het taalcirkeltje, ook op school zich bewegen, waarin zijne moeder thuis rondgaat. Die moeder op de Veluwe, die andere boerin, al die moeders die men invullen kan op de plaats der puntjes, lezer, zou het niet een eigenaardige studie zijn eens op te tellen het aantal woorden, dat hare taal uitmaakt? O natuur, aan hoeveel onnatuur maakt men zich schuldig in uw naam! Dat kind waarvoor men de grammatica zijner moeder zoo ongeschonden bewaren wil, mag op school alles beter leeren dan thuis bij zijne moeder, alleen aan zijn taal mag niet veel veranderd worden; het Veluwsche boertje, het Amsterdamsche schooiertje, het Rotterdamsche bengeltje, het wichtje dat bij den Dollard woont, het knaapje bij de Schelde, worden allen in rekengeheimenissen ingewijd, door de moeders vergeten of aan die vrouwen onbekend; leeren, dat er één land is, Holland geheeten, waarvan zij allen inwoners zijn; leeren dat er in 1584 een edel man voor de zaak der Hollandsche vrijheid vermoord werd — maar één ding mogen zij niet leeren, dat er één taal is, één Hollandsch, geschreven en gesproken door alle beschaafden en ontwikkelden. Het Veluwsche boertje moet Veluwsch leeren, verstaanbaar voor wie als hij Veluwsch spreekt; de Limburger Limburgsch; — dan zal men die Veluwsche en die Limburgsche moedergrammatica heilig bewaard hebben; bewaard met al haar eigenaardigheden, al het onverstaanbare dat die moederlijke grammatica heeft voor hem, die in dat woordenboek niet

thuis is, omdat hij niet tot het kroost behoort. „Ik wil,” decreteert de heer VAN DEN BOSCH, „dat ieder, die in beschaafden stand van zijn moeder een buiging... geleerd heeft, die vormen schrijft, overal waar en zoolang ze hem natuur zijn.” Nu is de schrijver hier wel door dien beschaafden stand in strijd met zijn stelsel, want wie den mannen van het lager onderwijs zoo de behartiging der Veluwsche en andere moederlijke grammatica's op het hart drukt, mist het recht te spreken van het overwicht dat hier de beschaafden moeten hebben; doch laten wij de tegenstrijdigheid maar voor lief nemen voor de gulden vrijheid die ons voorspeld wordt, want die zit den Hollander zoo in het bloed, dat het hem een gruwel is zich te laten ringelooren in zijn schrijven. Want cursiveert de heer VAN DEN BOSCH: *Ieder die geen artist of „auteur” is en zich neerzet tot schrijven, vindt zich met zijn grammatica en spelling binnen een tooverkring gebannen, waar alle natuur hem op eenmaal verlaat en het met zijne vrijheid gedaan is.* Zoover is het dus gekomen met den Hollander, die tachtig jaren goed en bloed veil had tegen den Spanjaard, die in 1813 de Franschen gauw hielp verjagen, die zich niet stoort aan „rechts houden,” maar uit onafhankelijkheidsgevoel fier naar links stapt, die elken politie-agent als uit den duivel beschouwt, die Hollander zou als hij schrijft, zich op den kop laten zitten door *n's* en *d's* en *t's*; hij zou een *d* moeten schrijven als de grammatica zijner dierbare moeder hem influistert: schrijf toch een *t*; hij, stoere Fries, zou Hollandsch moeten schrijven, hij die zijn dotje te zuigen kreeg met Friesch klinkende lievigheden? Neen, duizendmaal neen. Weg met alle wetten, weg met alle eenheid. Ieder zijn eigene taal; zijn eigen verbuiging; zijn eigen woorden, zijn eigen zinnen.

Zoover echter zijn wij nog niet.

Zoover zullen wij nooit komen.

Want de natuur heeft eenmaal gewild, dat er een Latijnsch, een Grieksch, een Fransch, een Engelsch, een Duitsch, een Hollandsch taaleigen is. En elk vogeltje zingt wel zoo, als het gebekt is, maar de musch toch zoo, dat andere musschen weten wat hij tjilpt; en zoo gaat het met de nachtegalen en de uilen en alle andere vogels en vogeltjes. Zoolang er nog geen wereldtaal is, zoolang kan, wie het weet, onmiddellijk Hollandsch onderscheiden van alle andere talen, zoolang zal men moeten erkennen dat het Hollandsch zijn bijzondere wetten, zijn bijzondere taalvormen heeft. Als de Hollander die wetten niet kent, die taalvormen niet heeft leeren begrijpen en toepassen, zoolang ook kent hij zijne taal niet grondig, kan hij haar niet gebruiken in al haar rijkdom en verscheidenheid.

Wie dat dan ook inziet — en het is eene zaak zoo eenvoudig, dat het begrijpen gemakkelijk is — kan niet meegaan met een stelsel, dat slechts gesproken taal erkent en het geschrevene nu ja wel duldt, doch met stiefmoederlijke liefde. En dit is verkeerd. Want het is een miskenning van elke taal, niet in te zien, dat gesproken en geschreven taal één zijn en bij elkander hooren. Het is dwaasheid te willen ontkennen, dat ook de spreektaal niet bij de schrijftaal kijkjes moet nemen om te zien, wat zij heeft, wat zij wil. Want, wie het spreken en schrijven als zusters beschouwt, weet, dat de schrijftaal niet de minst verstandige, de minst wijze van de twee is. Wat ons rest van hetgeen vroegere geslachten dachten en leden en voelden, dat is tot ons gekomen door de schrijftaal of liever door de opgeschreven taal. En de heer VAN DEN BOSCH en professor LOGEMAN, en professor SYMONS en dr. KOLLEWIJN zouden

niet kunnen vertellen, dat het spreek-Hollandsch de voortzetting is van het Hollandsch der eeuwen vóór de Renaissance of daarvan geheel verschilt, indien zij geen *geschreven* liederen en sagen en oorkonden uit dien tijd hadden. Op *geschreven* taal moeten zij zich dus beroepen. Niemand van al die heeren zou kunnen bewijzen, dat men in al die vervlogen eeuwen zoo schreef, als men sprak. Daar moet toen ook een verschil geweest zijn, een verschil, dat de aard van gesproken en geschreven taal met zich meebrengt. Wie spreekt, gebruikt, ja, de taal om zijne gedachten uit te drukken, maar zijne hoorbare stem, met de geheele wereld van gevoel, die daar in te leggen is, en de uitdrukking van zijn gelaat helpen mee en een teekenend gebaar met de handen, en dat alles waardoor een tooneelspel, dat op zeggen berust, dood blijft bij de lectuur. Wie schrijft, een brief of een boek, een betoog of eene geheele verhandeling, een artikeltje of de geschiedenis eener omwenteling, spreekt tot zijne hoorders, zijne lezers, alleen door de taal, waarvan woord na woord moet doordringen tot den lezer; de woorden voegen zich tot zinnen; de zinnen tot bladzijden: die vormen het geheel, waaruit langzamerhand de bedoeling des schrijvers zich kenbaar moet maken. En de goede auteur, daarvan doordrongen, schrijft zoo, dat hij verstaanbaar is; de rust, die om hem is, de inspanning van al zijn vermogens maken, dat hij al schrijvende een rijker taal gebruikt, dan wanneer hij spreekt; zinnen en uitdrukkingen vloeien hem uit de pen, die, tenzij hij een redenaar is bij de genade Gods, hem al sprekende niet zouden ingevallen zijn. Vandaar dat wie een taal in al hare grootheid wil leeren kennen, niet alleen moet luisteren naar de spraak van het volk, maar ook en heel oplettend naar zijn dichters. Van hen valt ook zeer veel te leeren,

niet alleen door wie zelf dichter is, maar ook door al die duizenden pen-voerende lieden en onderwijzers, en schooljongens.

Leer den jongen dus natuurlijk spreken, maar ook en vooral natuurlijk en logisch schrijven. En het is de heel groote vraag of hij dat ooit zal leeren, wanneer hij niet al vroeg heeft leeren inzien dat er wetten zijn, waaraan bij de taal gehoorzaamd moet worden. Op de lagere school moet daartoe al de grondslag gelegd worden; later zal de mensch die uit dat schoolgaande kind gegroeid is, inzien, dat die wetten het gevolg zijn van een taaleigen, dat zich door de eeuwen heen heeft ontwikkeld en, — want het Hollandsch is geen doode taal — zich nog steeds ontwikkelt. Tegen dien ontwikkelingsgang kan geen mensch zich verzetten. Maar hem kunstmatig bevorderen, dat ligt ook buiten de macht van het individu. Daarom is men huiverig van een revolutie, die in de taal alles door elkander haalt. Daarom is het dwaas, het Hollandsch met één slag van Latijnschen invloed te zuiveren, gesteld die invloed ware zoo precies na te gaan, want dat Latijn heeft dan toch sinds eeuwen dien invloed gehad. Daarom mag men ook nog wel te velde trekken tegen fouten, die het gezond verstand zegt fouten te zijn, al worden ze ook bedreven door professor LOGEMAN'S „genoegzaam aantal personen.”

Wie dit alles overweegt, vindt den eisch van taal-individualisme in huis en op school, minst genomen wat zonderling. Laat het kind eerst correct en duidelijk schrijven, dan komt de rest van zelf. Hoe vroeger de oogen en ooren geopend worden voor wat onwaar is, leelijk en stijf in den stijl, hoe beter. Laat het kind het onderscheid voelen tusschen schrijftaal, die niets anders is dan geschreven taal, en schrijftaal zoo dor, dat zij dood is door haar gebrek aan levenssappen.

„Zult gij mij dwingen u te verlaten, gelijk vooraf bepaald was, of komt gij met mij mede naar de hoofdstad?” vraagt een nauwelijks zestienjarige jongen in LOUISE STRATENUS roman *Roofvogels* aan zijne moeder.

„Het zou mij veel kosten kind, heel veel, hier alleen te blijven. Maar hoe wil het anders? Ik ben aan dit huis gebonden,” — antwoordt de vrouw. En het gesprek gaat door.

„Misschien zoudt gij het tijdelijk kunnen verhuren, moeder.”

„Helaas! mijn jongen, wat zou uw vader van dit alles gezegd hebben?”

„Hij kon onmogelijk hebben voorzien dat hij ons zoo spoedig zou komen te ontvallen, en uw leven in dit uitgestorven huis zou zoo treurig zijn.”

En als de moeder den dooden vader nog eens gedenkt en het woord muziek noemt, gaat het zestienjarige spreekwonder gejaagd door: „O! moeder, de muziek! Daar noemt ge juist hetgeen mij geen oogenblik uit de gedachten is. Neen ik ben niet voor den handelsstand in de wieg gelegd en ik zou diep ongelukkig zijn, indien ik mijne viool voor iets anders moest verwaarloozen, maar indien ik hier bleef, hier (jongen, heeft men zin uit te roepen, haal eens even adem) waar men nooit een concert bij kan wonen, nooit iets goeds hoort in de verschillende familiekringen, dan zou ik evengoed mijn kunst zien uitdooven. Heb medelijden met mij en vergezel mij naar Amsterdam. U hier alleen te weten zou al mijne vreugde vergallen, ook al stondt gij mij toe voortaan tot artist opgeleid te worden.”

Ik herhaal: niet te vroeg kan men het onware, valsche en potsierlijke van dergelijke taal leeren inzien. En inpre-

ten, dat het aanstellerig is zich zóó uit te drukken, het kan niet met genoeg kracht geschieden.

Maar boven die vivisectie van het leelijke dient een andere studie te staan: die van het goede en schoone.

Indien ook ik als de heer VAN DEN BOSCH, mijn betoog ging opdragen aan alle moedertaal-onderwijzers, ik zou hun vragen, het jonge geslacht de taal zoo te leeren, dat het haar leert kennen als een rijk, waarin wetten heerschen. Maar wetten, die geen groei belemmeren en geen individu zijn individualiteit ontnemen.

Een dergelijke opvatting van het taalonderwijs kan slechts liefde voor het Hollandsch bevorderen. Het aankweken van die liefde is toch ons aller doel.

ROTTERDAM, Juni 1894.

C 245005

